

Móricz, Babits, Ignotus

Osvát Ernő 1929. október 28-án történt halála a Nyugat évek óta készülő válságát végleg kirobbantotta. A december elsejei számban a következő bejelentést közölték: „Mivel Ignotus, kinek főszerkesztői tiszte, majd jegyzése az idő során a Nyugat irányát jelezte, egyelőre még nem él itthon, s a cselekvő főszerkesztést nem veheti újra át: a Nyugat régi gárdájából Móricz Zsigmond s Babits Mihály vállalták a Nyugat irányítását.”

A Nyugatról nemcsak Ignotus neve került le, hanem a főmunkatársak hosszú névsora is, amely egyébként is csak pusztá dísz volt rajta. A Nyugat nagy nemzedéke az évek során túlnyomó részben saját folyóiratának vagy napilapjának szerkesztője vagy főmunkatársa lett, és ellentétben az első évfolyamokkal, ahol többnyire első irodalomtörténeti jelentőségű írásaik, vagy éveken át legfontosabb műveik megjelentek, most mindennapi tevékenységüket a harmincas évek fordulójára megszorodott sajtóorgánumokban közölték rendszeresen. Némelyek azonban vagy külföldi kulcspozícióra tettek szert, vagy itthoni kiadóvállalatokkal álltak szerződéses viszonyban. Bíró Lajos és Lengyel Menyhért a nemzetközi filmműhelyekbe került, Fenyő Miksa a GYOSZ igazgatója lett, Schöpflin Aladár a Franklin Társulat vezető lektora, Kosztolányi Dezső a Pesti Hírlap főmunkatársa, Kuncz Aladár az Erdélyi Helikon szerkesztője, Elek Artur az Újság művészeti kritikusa, Laczkó Géza a Pesti Napló olvasószerkesztője, Feleky Géza a Magyar Hírlap főszerkesztője, Szép Ernő és Szomory Dezső a Színházi Élet főmunkatársa, Babits, Karinthy, Krúdy és Móricz az Athenaeum és az Est-lapok szerződéses belső munkatársa. A korukban kevésbé elismert nagyok közül Füst Milán, Nagy Lajos, Szini Gyula, Tersánszky sokfelé szétszórva fejtette ki munkásságát. Schöpflin Aladár „A magyar irodalom története a XX. században” című művében 1937-ben Babitsot és Móriczot emeli ki, mint az első, a nagy nemzedék két kimagasló egyéniségét: „A háború előtti irodalom, a Nyugat nemzedék vezető szellemei közül, akiknek munkássága átterjed a mai napig, s azon túlra, a legélesebb profillal két arc válik ki: Babits Mihályé és Móricz Zsigmondé. Ady mellett öneik volt legnagyobb hatásuk az irodalom világnézetének és lelkiállapotának alakulására s belőlük indult ki egy-egy új vonal, amely máig terjedőleg folytatódik.”

Gellért Oszkár és Móricz Virág bőséges részleteket közöl a Nyugat megmentésének és fönntartásának szűk körben folyt tárgyalásairól, okmányokkal és levelekkel megspékelve állításait. Móricz Virág mint bennfentes családtag kegyetlen ítéletet mond a Nyugat akkori társadalmi háttéréről, és ez valószínűleg apja hangulatát is kifejezi: „Most gazda nélkül maradt a Nyugat — kiélt formája, túlhaladott problémái, közönségtől irtózó elefántcsonttorony mivolta már régen kikapcsolta a haladás és építés légköréből. Egy szűk kis kozmopolita-kapitalista polgári kör önmagának fenntartott s még önmagát is alig érdeklő fóruma lett. A múltjában tengődött hat-száz bizonytalan előfizetőnek.” Ez a két forrás részleteiben tárgyalja a legfontosabbat: az eladósodott Nyugat anyagi megmentésének személyekhez kötött megvalósítását. Fenyő Miksa és Basch Lóránt közgazdasági és jogi tájékozottsága biztosította Babitsnak és Móriczknak a folyóiratot. Móricz álláspontja volt Ignotus és a főmunkatársak nevének levétele a lapról. Ignotus 1930. január 14-én a Zeneakadémián nagy előadásban kísérelte meg visszaszerezni elvesztett pozícióját. Ebben többek között a következőket mondta:

„Az előtt az elhatározás előtt álltam, hogy hazaköltözöm, s a virtuális főszerkesztést, aminél több a távolból, nem lehetséges, megint magamra váltom. Nekem

idegenben tisztos és tisztos kenyere van, megbecsülik hű munkámat, nem kívánnak tőlem meggyőződésbeli áldozatot... De nem kell magyaráznom, mennyire reszket rá a lelkem minden porcikája, hogy megint itthon éljek, s azok közt, azokkal s azokért dolgozzam, akiknek egy életet át éltem. Ha már megesezt a csoda, amire eddig alig volt példa, hogy magyar klasszikusoknak pénzük van: a gavallér ceruza, mely számomra a nagyobb díjazást, majd a végkielégítést a vállalat költségvetésébe bealkulálta, e révén Ignótust megint oda is állíthatta volna, ahová való, s ahová, amíg ő él, míg kezéből a toll ki nem hull, s közönsége hisz neki, más nem is való."

Ignótus saját érdemeit hangoztatta Móricz és Babits fölfedezése és a Nyugatban való szabad kibontakozásuk körül:

„Mikor... a Nyugatban felhíttam a figyelmet — magyarázni próbálván az intellektualitás egyenlő jogát a költészetben — egy fiatal költőre, kinek akkor még kötete sem jelent volt meg; csak mi adtuk ki verseit a Nyugatban, s a Swinburne neve mellett említve az övét, megmondtam, hogy kevés olyan intellektuális költőt tudok, mint aminő ez a Babits Mihály, ki professzor valahol Fogarasban s fiatal élete gyertyáját iskolai dolgozatok javításával fogyasztja” —, s majd mikor egy fiatal s ismeretlen újságíró, Móricz Zsigmondot, véletlen megismerkedve vele, biztattam és serkentettem, hogy igenis csak írjon úgy, olyan nem-szokás, nem-járja, nem-lehet és nem-szabad módon ahogy, mint vívódva sóhajtja, kikívánczónak belőle, de nem meri: akkor is ezt a fogadalmamat állottam."

Abban azonban tévedett Ignótus, hogy „a hirtelen lett új szerkesztők, Babits Mihály és Móricz Zsigmond egyik napról a másikra s a Nyugat közönségét meg nem kérdezve, helyesnek vagy hasznosnak ítélték levenni róla” az ő nevét.

Ignótus elfeledkezett arról, hogy nemcsak az ötlet, hanem egyenesen a fölkérés is tőle származott, hogy Babits és Móricz vegye át a Nyugat szerkesztését, éspedig éppen tizenegy évvel azelőtt, hogy ez megtörtént, 1919. március 3-án. Ő maga elfeledkezett arról a mindedig nyilvánosságra még nem került, ma valóságos irodalomtörténeti okmányoknak minősülő levélről, amelyet Svájcából intézett Babitshoz Ady halála után. Ő akkor Károlyi Mihály megbízásából Bernben tartózkodott, hogy az új magyar köztársaság nemzetközi propagandáját irányítsa. Ez a kéziratos levél az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának Babits-hagyatékában maradt fenn, Fond. III/610. szám alatt.

Hugo Ignótus
Bellevue Hotel
Bern

Bern Bellevue
1919. márc. 3.

„Kedves Mihályom, a Nyugatról és Rólad állandóan értesít Havas Irén és Földi, látom és el is tudom gondolni, mennyi kellelten fáradtsággal is jár a gondja, mégis ezt tartom: nem kárba vesztett munka, sem általában, sem még külön a Te számodra sem. Módoz van benne, hogy a magad képére formáld, s nemcsak érdemes, de kötelesség megtartani, amíg van rá lehetőség: a múltak és — ismerjük el magunk is — ilyen dicső múlt után. Sőt rajta kell lennünk, hogy akik eredendő gárdájából még élünk: jobban és szorosabban össze és belekapcsolódjunk. Kivált a Te dolgoznod tartanám, hogy nem zavarva őt egyéb munkájában és életében, Móricz Zsigmondot jobban hozzáfűzzük szemlénkhez. A mód adva van: szegény Bandink szerkesztői helye üres. A Zsiga neve most ott dísz és tekintély volna, és ha Te is így tartod, én már eleve hozzájárulnék, ha megtennéd magad mellé szerkesztőnek. Már mint így névszerint — szerkesztői munkádon aligha könnyítene, viszont nem is zavarna benne. Kettőtök, mondjuk: hármunk nevével a Nyugat a mai állapotok közepett azt az érettséget, felelősségtudást s a speciálisan magyar ügyön való csüggést jelentené, ami ma a magyar irodalomnak külön történelmi hivatása. E hivatásra s e küldetésünkre gondolva merem természetesnek találni, hogy Téged a szerkesztéssel terhelnék s hogy általában úgy fordulok Hozzád, mint akiknek mindig s mindvégig (Osváttal) is együtt kell maradniok. Gondolom: Földi komolyan segítségre van és lehet munkád technikumban. Ha szabadna innen távolból ajánlanom valamit: a

magyar—lengyel ügy fontosságára való tekintettel jó (szegény Boross László izolált különvéleményénél fontosabb) volna valami tanulmány egy jövődöbeli magyar—lengyel összefogás lehetőségéről (Szádeczký? Marczali?).

Én mihamarább küldök egy cikkekcskét vagy figyelőt Anatole Francenak 1913-ban a *Revue de Paris*-ba írt s most könyvben megjelent *Le Petit Pierre* gyerekemlék-munkájáról. S igyekszem, hogy amennyire tehetem, ezentúl minden számba küldjek apróságot. Csak oly nehéz s széttépett életem s munkám közepett még ennyire is koncentrálnom! — A földkérdésről is kéne valamit iratnunk, mégpedig, amivel eddig otthon nem törődtek: történeti alapon és arról, hogy a forradalmakból (pl. a nagy francia s az orosz forradalomból) ez volt mindig a maradandó, hogy az első forradalmak Európában parasztforradalmak voltak stb. De ki írhatná meg?

Drága Mihályom, ha egy sorban megírnád, hogy nem esik terhedre e közeledés, minél előbb újra írnék. Ami nem azt jelenti, hogy mielőbb haza nem nézek. Ölel szeretettel híved

Ignotus.

Fenyőéknek, Kornfeldéknek sok üdvözlöt.

Ignotus nem tudta felejteni sérelmét, még évek múlva is visszatért a Nyugat személyi változásainak számára érthetetlen hátterére. Babits „Az Ignotus-ügy” című jegyzetében fejtegette ki állásfoglalását. (Nyugat, 1937. I. 159—160.)

„Azt hányja szememre hogy egy nagy Nyugat-interjúban nem említettem az ő nevét Ady Endre és Osvát Ernő neve mellett. Holott én azon a helyen egyáltalán nem említettem élő ember nevét. Nem említettem Fenyő Miksáét sem: pedig az is ott állt az első Nyugat-szám címlapján. Schöpflin Aladárt sem említettem. És Gellért Oszkárt, akinél jobban senki össze nem forrott a Nyugattal. Csupán halottjainkat említettem, a Nyugat nagy halottjainak szellemét idéztem. Csak nem kívánja Ignotus, hogy őt is nagy halottjaink között soroljuk föl?

Nem, Ignotus él még, és közöttünk is él, ha el is ment tőlünk. Szelleme nyomai bizonytalansággal meglátszanak a Nyugaton. Mégis — hadd legyen egészen őszinte — nem tudnám, mikor a Nyugatról van szó, az ő nevét is egy sorban s ugyanavval a nyomatékkal idézni programmal, mint az Adyét s Osvátét. Ignotus, jóval idősebb valamennyiünkénél, inkább reprezentatív vezérünk volt, mint irányadónk (ami különben nem is akart lenni, hisz bálványként tisztelte a szabadságot). Ahogy egyszer írtam. Agamemnonunk volt, Ady — Achilles mellett. Az Ilias hőse azonban Achilles, és nem Agamemnon. A Nyugat hőskorának igazi eszményét az Ady alakja képviseli, Ady jelentőségét senki sem közelítheti meg.

Mégsem feledjük el, mivel tartozunk a nagyszerű írónak, aki kész tekintélyével és kivételes képességeivel mellénk állt és harcolt értünk, mikor egy ország csihései voltunk. A Nyugat törekvéseit nem ő sugalmazta; de ő segített azokat diadalra vinni. Tiszteljük őt, mint költőt, mint harcost, s egykori vezérünket. Eszünk ágában sincs nevét valaha szándékosan elhallgatni...”

Móricz Zsigmond Babits Mihállyal együtt 1929. december 1-től 1933. február 1-ig szerkesztette a Nyugatot. Ez a három esztendő Móricz életének és munkásságának páratlanul termékeny időszaka volt. Főpróbája későbbi „egy-személyes” folyóiratának, a Kelet Népeének. Átmenet a Néplap 1919-i széles tömegekhez szóló, Krúdyval vállalt orgánumának, és gyakorló iskolája, főpróbája a Nyugathoz egyenlő és tisztább Kelet Népeének.

Persze kedvezőbb magyar társadalmi viszonyok és előnyösebb könyvkiadói körülmények között Móricz gondolatvilága jobban érvényesülhetett volna egy olyasféle magafírt folyóiratban, amilyen Bródy Sándor Jövendője, vagy Németh László Tanuja volt.

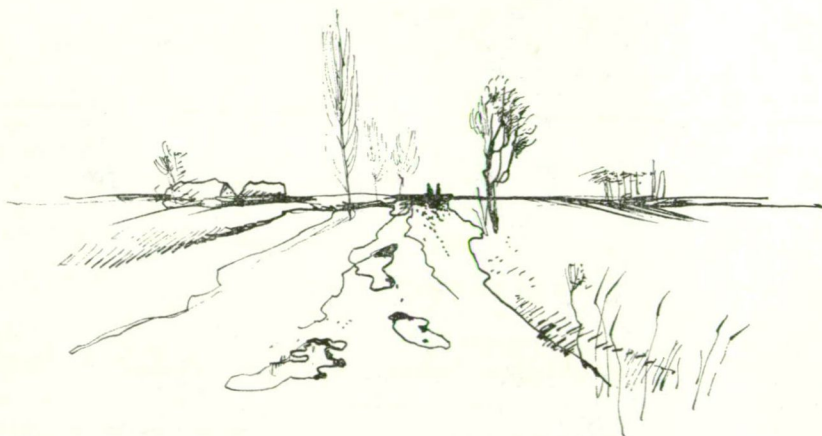
Babits maga már 1916. június 16-tól szerepelt mint a Nyugat egyik szerkesztője, az 1919-es évfolyamot Ady halála után egyedül szerkesztette, 1922-től pedig Gellért Oszkárral és Osvát Ernővel hármásban gondoskodtak a lapról. Babits azonban 1924-ben egy tisztára kritikai folyóiratot akart indítani, a Nyugat nagyjain kívül

elsősorban 19-es professzor kollégáira és a közben fölbukkant második Nyugat-nemzedék tagjaira alapozva, de erre engedélyt nem kapott. Ahogy Németh László írja az Ember és szerepben, Osvát halálhíre éppen akkor érte, amikor Babitscsal és Sárközivel új folyóirat szükségességén töprengtek.

Mindenesetre a húszas évek második felére a magyar irodalompolitikai színtérre új orgánumok léptek. A Magyar Szemle, a Napkelet, az Erdélyi Helikon, a Korunk, a Századunk, a Társadalomtudomány, a Magyar Írás, az avantgarde számos hazai és szomszéd állambeli rövid életű kísérletéről nem is szólva, ha nem is jelentett vetélytársat a Nyugatnak, mindenesetre elvonta tőle és megosztotta az erőket, különösen ami a feltörő új tehetségeket illeti. Móriczot a „nemzeti koncentráció” és az „új magyar optimizmus” jelszavaival csaknem népfrentjellegű egyesítésére gondolt a szellemi erőknek. Bármilyen anyagi fölerősődéssel indult is a Nyugat 1929—30 fordulóján, a nagylétszámú új író közül többnyire csak bemutatkozásra vagy névjegyleadásra telt, korlátozott terjedelméből.

Bármennyire nagy súlya volt is Móriczknak és Babitsnak, a támadások pergőtüze érte mindkettőjüket jobbról és balról egyaránt. Babitsnak Szabó Dezső, Kassák és József Attila emlékezetes gúnyiratai ásták alá tekintélyét, Móricz ellen pedig a nemzeti egységet hirdető írásai miatt támadtak. Pedig mindketten elvi állásfoglalásaik életművükben is kimagasló remekeit írták éppen ezekben az években. Móricz legjelentősebb hosszabb irodalmi és történelmi tanulmányait közölte. Bethlen Gábor, Kossuth, Görgey, Bornemisza Péter, Katona, Arany, Ady, Tóth Árpád portréi a magyar esszéírás kimagasló remekei. Babits ekkoriban alkalmazza a magyar gyakorlatra az első világháború korabeli pacifizmusból és 18—19-es radikalizmusából továbbbélő nézeteit.

Móricz három évi Nyugat-szerkesztőségéről 1933. február 7-én mondott le. Vagyis egy héttel Hitler uralomrajutása után és egy héttel a Rajk-féle értelmiségi kommunista szervezkedés rendőrségi meghiúsítása előtt. Annak a világválság dacára liberális légkörnek a magyar politikai életben ezzel vége volt.

CSIKÓS ANDRÁS RAJZA